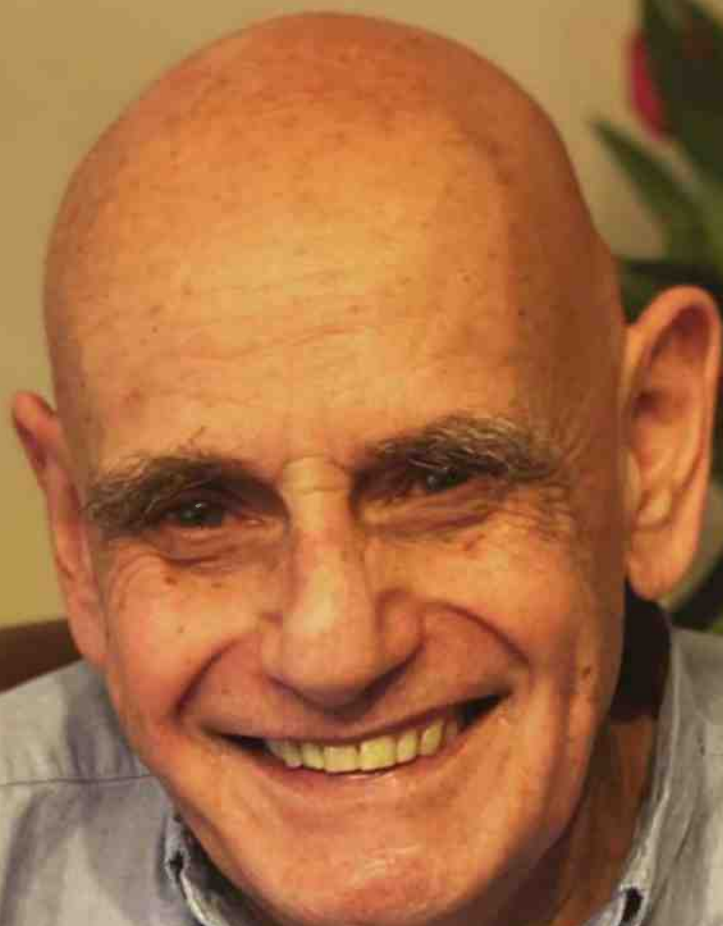

25.65x31.32	1/3	1 עמוד	המגזין	- מעריב	07/02/2021	76130113-2
מאגנט - הוצאת ספרי - 25910						

המגזין

מעריב

טעמי מקרא

לאחר שהוכרז כחתן פרס ישראל בחקר המקרא, פרופ' יאיר זקוביץ מסביר איך שומרים על הרלוונטיות של ספר הספרים לימינו ומדבר על השאיפה להשיב אליו את הציבור הרחב: "חבורה מסוימת ביקשה לנכס את התנ"ך לעצמה, והטיפשים, כלומר אנחנו, אמרנו: 'רוצים? קחו אותו'. ניתקנו קשר. זה החטא הנורא ביותר"

כרמית ספיר ויץ | 06

16.6x31.8	2/3	עמוד 6	מעריב - המגזין	07/02/2021	76130110-9
מאגנס - הוצאת ספרי - 25910					

אוי לנו אם הרוח היהודית הופכת לחמסין

רגע אחרי שהוכרז כחתן פרס ישראל בתחום חקר המקרא, פרופ' יאיר זקוביץ מדבר על המסר שלא השכלנו ללמוד מהתנ"ך, מסגיר אילו פסוקים היה מציב לנגד עיניהם של מנהיגינו, ומצר על הריחוק של רוב הישראלים מספר הספרים: "אני רוצה לנער את הציבור - שובו בנים אל התנ"ך ואל מעיינותיו"

כרמית ספיר ויץ

המשיך ללימודי תואר שני ודוקטורט מהאוניברסיטה העברית בשנות ה-70 ומאז נשאר שם: הוא כיהן בתפקיד ראש החוג למקרא, היה ראש המכון למדעי היהדות על שם מנרל ודיקן הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטה העברית. במשך שנים ארוכות עמד בראש הוועדה ללימודי תנ"ך במשרד החינוך. את התוכנית העיקרית שעלתה בו במהלך שנות מחו"קרו הוא מתמצת במשפט אחד: "עם יצר ספר והספר יצר עם", שעליו הרחיב בספרו האחרון דרך בחינת המונותאיזם, "התנ"ך: מהפכת אלוהים" (הוצאת מאגנס).

"מועדון מאמיני האל האחד וההעם", הוא אומר. "כך נוצר העם. קבוצה שהתקבצה סביב הרעיון הזה. מי שמאמין ברעיון הזה הוא מהעם שלנו, ומי שלא - בחוץ. דחיינו את כל הקבוצות. ככל שאחרים דומים לנו וקרובים לנו, כיוון שהם לא מאמינים באל אחד, הם הכי מקוללים ודחויים. הכי נענים, למשל, עליהם כתוב: 'יֵאמֶר אֲדוֹר כְּנָעַן עֶבֶד עֲבָדִים יְהִי לְאָחִיו'. אחר כך אנחנו מכניסים ומוציאים קבוצות: בבית שני הכנסנו את המואביות, למשל. מגילת רות נכתבה ככתב הגנה על המואביות, וההלכה השתנתה באמצעות פרשנות להטוטנית במיוחד להכשיר את המואביות".

כלומר: יש דינמיות מבפנים ומבחוץ. "בריוק. העם יצר את הספר, והספר קבע את גבולות העם, אבל מה שהרבה יותר חשוב זה שהספר הזה הוא מה שה-

ביץ הוא מחוקרי המקרא המקוריים בארץ ובעולם", נימקו את בחירתם חברי ועדת הפרס פרופ' דבורה דימנט, פרופ' שמואל אחיטוב ופרופ' מיכאל סיג. "בעבודותיו חקר את ההיבטים הספרותיים של המקרא ואת הפרשנות הפנים-מקראית והשתלשלותה לאחר המקרא, פרסם ספרים ומאמרים רבים וחשובים בעברית ובלועזית והעמיד תלמידים הרבה. זקוביץ גם תרם רבות לקרב את המקרא אל הציבור הרחב בפרסומיו ובהרצאותיו".

אלה אולי מילות המפתח לתיאורו של מי שמוצא בתנ"ך את עיקר העיקרים. "בראש ובראשונה, אהבת הארץ", הוא אומר. "לא משנה אם אתה רץ על הגבעות או יושב בתל אביב. כולם אמורים לאהוב את ארצנו ואני אוהב אותה אהבה גדולה. דבר נוסף הוא הלשון העברית. יש לנו אוצרות לשון ניים עצומים בתנ"ך. הם מתפתחים ומשתנים, אבל יסודה של הלשון העברית בתנ"ך. האסוציאציות שלנו מקראיות. כולנו חושבים עקידה, כולנו חושבים גן עדן. אלה סיפורי יסוד, ואנחנו מנסחים את עצמנו דרך הסיפורים הללו".

הגן הדרשני

זקוביץ גדל בבית של אנשי ספר בחיפה וסיים את לימודי התואר הראשון באוניברסיטת חיפה, אז עדיין "המ"כון האוניברסיטאי של חיפה". הוא

ילו רק היה הדבר אפ"שרי, היה החתן הטרי של פרס ישראל בתחום חקר המקרא, פרופ' יאיר זקוביץ, חורט על קירו של כל משרד ממשלתי כמה מפסוקי הנבואה של עמוס, מיכה או ישעיהו על מוסר ועל צדק חברתי. למשל, "שמעו נא זאת ראשי בית יעקב וקציני בית ישראל המתעבים משפט ואת כל הישרה יעקשו: בנה ציון בדמים וירושלם בעולה. ראשיה בשחזר ישפטו וכה-ניה במחיר יורו ונביאיה בכסף יקסמו ועל יהוה ישענו לאמר הלוה יהוה בקרבנו לא תבוא עלינו רעה: לכן בגללכם ציון שדה תחרש וירושלם עיני תהיה ודה הבית לבימות יער", הוא מצטט מפרק ג' בספר מיכה. "במקרא יש חוקים יפהיים, ואחד הנפלאים ביותר הוא חוק המלך מספר דברים", הוא אומר כעת. "כשהמלך החדש עולה על כיסאו הוא חייב לכתוב לעצמו עותק של התורה מפני שחשוב שידע שהוא לא מעל החוק, אלא כפוף לחוק כמו כל אחד ואחד. שלא ירבה לו סוסים, נשים, כסף וזהב, ולא רק: 'לבלתי רום לבבו מאחיו'. לא 'הנחית', 'עשיתי'. צנוע. הערכים הללו צריכים לשמש אותנו ולהיות לא רק נר לרגלינו, אלא נר לרגלי העולם המערבי".

עבור זקוביץ (76) התנ"ך הוא לא רק תחום מחקר שאליו הוא מתמסר חמישה עשורים, אלא הוא גם סט ערכים. "זקו-

27.35x31.28	3/3	7	עמוד	מערב - המגזין	07/02/2021	76130111-0
-------------	-----	---	------	---------------	------------	------------

מאגנס - הוצאת ספרי - 25910

מפרש מסורות שנכתבו לפניו ונותן להן כיוון חדש כדי להכשיר אותן לבוא בקהל ישראל. הוא יסוד היסודות. לתלמוד, שכבודו במקומו מונח, אין מקום בלי התנ"ך. אפשר למצוא בתלמוד אוצרות רוח אדירים שיכולים להיות רלוונטיים לחיינו, אבל התנ"ך הוא הגזע, ואחריו מגיעים הענפים שהולכים ומתפשטים עד ימינו. התנ"ך הוא מכנה משותף לכולם."

מהי גאולה בשבילך?

"גאולה היא שלום. למשל, נבואת ישעיהו, שהפכה לדבר כמעט שחוק. ארבעה פסוקים בלבד, ומי שקורא אותם מבין שיש שיעור אומר: עד היום הייתם ברלנים, וכעת השינוי. מתן תורה הוא סיפור של ברלנות. רק אנחנו מקבלים את התורה בוואקום תרבותי במדבר, בדיבור ישיר מאלוהים. ואילו ישעיהו אומר: ארבעה, שיבואו כולם לירושלים. ברגע שהם מקבלים את סמכותו של אלוהים, ארבעה, שיבואו. 'וכיתתו חרבותם לאתים'. הנבואה הזו היא גם היפוכו של סיפור מגדל בבל: אם נבבל רצו לבנות בניין גבוה, התפרזו ואמרו 'נעשה לנו שם', אלה אומרים: 'נלכח באורחותיו'. יש מועד ב' ויש תקשורת בין כל העמים, ואז יהיה שלום."

צעד בכיוון הנכון

המחקר של זקוביץ, כאמור, מלווה אותנו על כל צעד ושעל. לא מתוחם בין גבולות האקדמיה. את הספר "משמיע שלום מבשר טוב: שבעה פרקי חזון לשלום ירושלים" (הוצאת אוניברסיטת חיפה) כתב בשנת 2004 כשהיה בברקלי בשנת שבתון, בזמן שבארץ התרחש רצף של פיגועים. "הר" גשתי נורא", הוא משחזר. "אספתי שבע נבואות שלום יפהפיות מהתנ"ך. לצערך, שלום זו מילה גסה היום. גם בתוכנו. מה יהיה? אני לא נביא ולא בן נביא, אבל אני יכול להשתדל לעשות משהו כדי שיהיה טוב."

לעובדה שמספר הסטודנטיות והסטודנטים בחוגים במדעי הרוח הולך ומצטמק הוא לא נותן לדכא אותן, והוא מסרב להרים ידיים מולה. על הרקע הזה היה מהוגי ויוזמי תוכנית "רביבים" להכשרת מורים להוראת מדעי היהדות. "בוגרי 'רביבים' מכניסים רוח חרשה לבתי הספר", הוא אומר. "יש לנו כבר דור שני, וזו העדות הטובה ביותר בשבילי לכך שהתוכנית מציחה לעשות משהו. גם בתל אביב יש תור כנית דומה, וזה נפלא בעיניי. אין פה קנאת סופרים, וכן ירבו תוכניות כאלה בישראל. אני מקווה שניתן להציל משהו. אי לנו אם הרוח היהודית הופכת לחמסין. עניין הרוח נובע מהחברה, שהופכת מטריאליסטית. טובי המוחות רצים ללמוד מנהל עסקים. נו באמת. צריך לעשות מעשים לתיקון, והמעשה הקטן שהייתי שותף בו, תוכנית 'רביבים', הוא צעד בכיוון הנכון. צריך עוד הרבה צעדים כאלה."

ואי אפשר בלי מילה על הפרס.

"מצד אחד אני שמח שמחה עצומה, ומצד שני אני אומר לעצמי: אל יגבה לבבי. אני תמיד נמצא בשני מקומות: בפנים, ומסתכל מבחוץ על עצמי. אני מרגיש כמו בשבעה של עצמי: מאות הודעות דואר אלקטרוני, גי, מאות טלפונים מישראל ומהעולם, בריכות ודברים טובים שאני לא שומע בדרך כלל. זה ההבדל בין סטודנט לפרופסור: סטודנטים מקבלים משוברים נהדרים, פרויפסורים הם נורדים. פתאום בא הפרס הזה, ואני כבר יומיים מהלך על העננים, ומצד שני, אני מושך בחוט של העפיפון ומנסה להוריד את עצמי לקרקע."

קריאה ביקורתית בתנ"ך תכשיר אותך כשתגדלי גם להיות קוראת עיתונים טובה או לשירות ב" 8200 או בכל יחידת מודיעין. תביני מי כתב ומה מטרתו. אני צריך אנשים שיוצרים לקרוא, אנשים שיוצרים להקשיב לרדיו ולטלוויזיה, ולא לקבל כל אות כתובה כתורת אלוהים. מי שרוצה להישוב - צריך לרעת לקרוא, וההכשרה הכי טובה היא דרך קריאה בתנ"ך."

מה יכולנו ללמוד מהמקרא ולא הפנמנו?

"את הסובלנות ואת ריבוי הרעות. הסיי"

"אני מרגיש כמו בשבעה של עצמי: מאות הודעות דואר אלקטרוני, מאות טלפונים מישראל ומהעולם, ברכות שאני לא שומע בדרך כלל. אני כבר יומיים מהלך על העננים, ומצד שני אני מושך בחוט של העפיפון ומנסה להוריד את עצמי לקרקע"

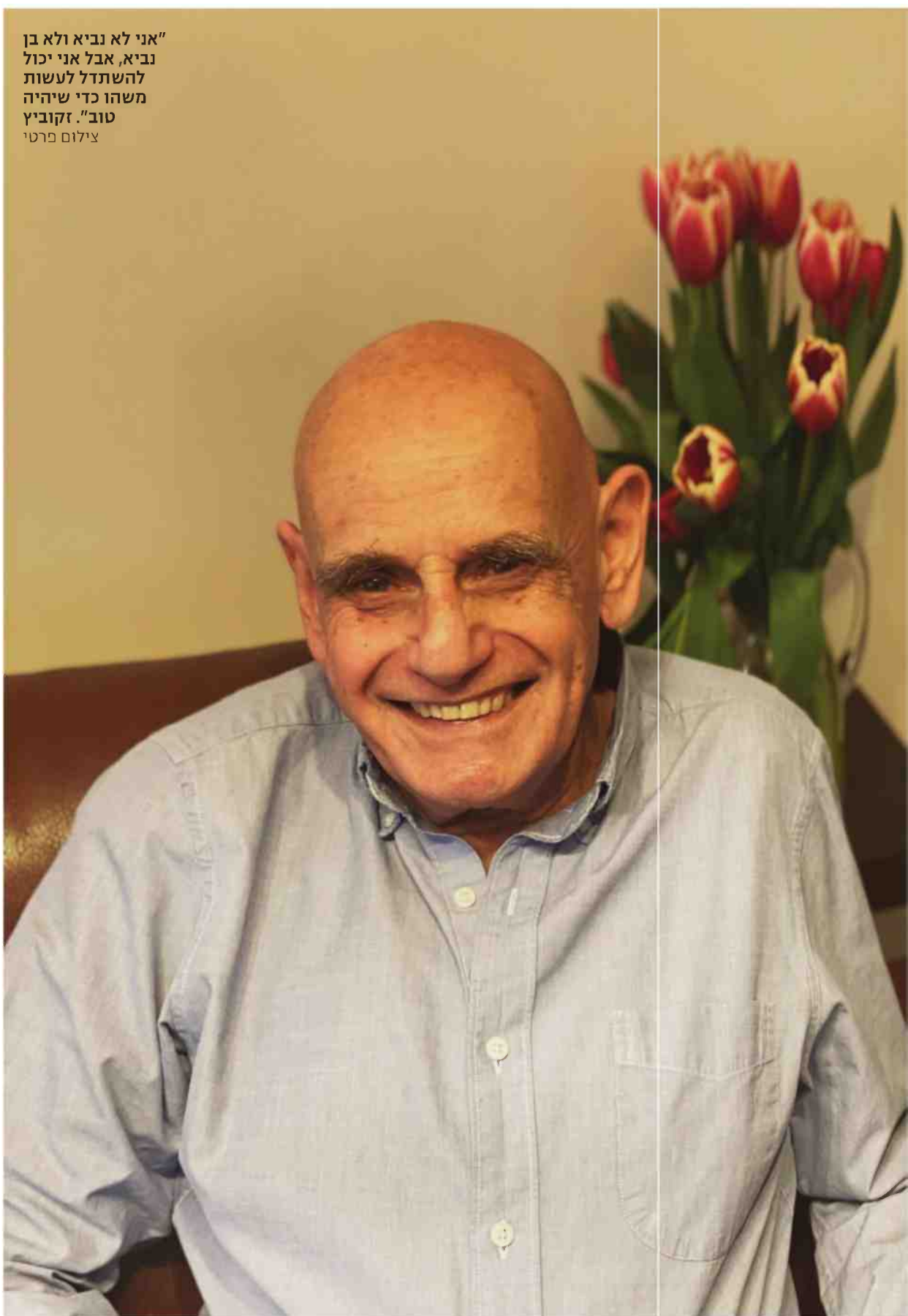
"כשהייתי צעיר, התנ"ך היה של כולנו, ולכן כשלמדתי בחוג למקרא, היו 300 סטודנטים. היום כמו בן יש חבורה שביקשה לנכס את התנ"ך לעצמה, והטיפשים, כלומר אנחנו, אמרנו להם: 'רוצים? קחו אותו. שלום' החטא הנורא ביותר"

פור על פנחס הוא סיפור שבח הקנאות. מצד שני, הסיפור על אליהו הוא נגד הקנאות. במקום ללמד סגוריה על עם יש ראל, הוא מלמד עליהם קטגוריה ומפוטרי. וגם אם אין סובלנות, יש ריבוי רעות שיש כולות להיות בכפיפה אחת, יחדיו. זה מה שמבקשים לטשטש כל אלה שמחפשים מונוליתיות בתנ"ך ולא מוכנים להכיר באמת הזאת, של ריבוי הרעות."

ומה מקומו של אלוהים?

"אלוהים חשוב למי שאת לא יכולה לשכנע אותו בהיגיון שמוסר הוא רבר חשוב, ואז את מאיימת בעונש. זה כמו האמא שאומרת לילד שמסרב לאכול: 'אם לא תאכל, יבוא שוטר'. אדם יכול להיות אוטונומי ומוסרי גם אין לו אלוהים. המורס הוא לא נחלת מאמיני אלוהים בלבד. נכון, התנ"ך הוא ספרות דתית, אבל אני רוצה שגם אנשים שאינם דתיים יפיקו את הלקחים האנושיים החשובים מהתנ"ך. מה שהרבה קוראים לא מבינים בתנ"ך הוא איזו ביקורת הוא מטבא בלי לומר את הדברים במפורש. הביקורת הענקית שהוא מטבא בדרך סמויה, אבל מאוד חדה, כלפי דוד, כלפי אליהו, כלפי כל דמות. צריך לרעת לגלות אותה. יש בתנ"ך הרבה מה ללמוד. אני לא מחפש שהתנ"ך יהיה אקטואלי, אלא שיהיה רלוונטי."

היו ניסיונות בעבר להציע את התואר "ספר הספרים" לתלמוד, שאמור להיות יותר קרוב אל אורחות חיינו. "התנ"ך הוא השרש. התנ"ך כבר מגיב,

"אני לא נביא ולא בן נביא, אבל אני יכול להשתדל לעשות משהו כדי שיהיה טוב". זקוביץ צילום פרטי

ואני רוצה לנער את הציבור: שובו בנים אל התנ"ך ואל מעיינותיו."

אתה אומר "שובי", כלומר הציבור עזב את התנ"ך.

"כאן יש רבר חשוב שקשור לדרך הלי יוצרים להם מדרשים חדשים אבל רק אם נוח להם. כשהייתי צעיר, התנ"ך היה של כולנו, ולכן כשלמדתי בחוג למקרא, היו 300 סטודנטים. היום כמו בן יש חבורה מסוימת שביקשה לנכס את התנ"ך לעצמה, והטיפשים, כלומר אנחנו, אמרנו להם: 'רוצים? קחו אותו. שלום' ניתקנו קשר. זה החטא הנורא ביותר. כל אחד יכול למצוא את התנ"ך מה שהוא רוצה, הוא של כולם. כשקבוצה אחת לקחה אותו והאחרת נתנה אותו, חל בו שבר נוראי. יום אחד ביקרתי תי כמוזיאון ישראל. לידי היו נער ואביו הפרופסור. הנער עמד מול תמונות עם נושאים מקראיים ולא זיהה מזה דבר. מה זה עשה לי? אני לא רוצה לומר ייאוש כי אני לא אדם שמתייאש, אבל זה נייער אותי,

זוהי את העם יחד, בוודאי בשנות הגלות. תהליך פרשנות המקרא לא נעצר לרגע. התנ"ך מפרש ודורש את עצמו. הוא נוצר כמו שכבות גיאולוגיות של פרשנות פנים-מקראית. אם אני לא אוהב את מה שכתבת, אוסיף את מה שכתבתי אני על מה שאת כתבת. אחר כך ישנו תהליך נפלא של קא-נוניזציה. משלב מסוים לא מקבלים יותר ספרים, אבל אז צריך להמשיך להיות עם הספר הזה שלא יהיה רלוונטי לחיינו אם לא נפרש אותו באופן שיהיה רלוונטי לחיינו. מה עושים? דורשים ומפרשים אותו. הגנטיקה הזאת של המדרש התחילה כבר בגוף המקרא עצמו, בפרשנות פנים-מקראית. הגן היהודי הוא הגן הדרשני."

ההפך ממה שקורה עכשיו. אין ממש שכבות גיאולוגיות. יש שבר טקטוני.